

بررسی تأثیر تنوع جغرافیایی بر عملکرد بانکها

سیدفخرالدین فخرحسینی^۱

میثم کاویانی^۲

چکیده

بررسی تأثیر تنوع جغرافیایی بر عملکرد بانکها پرسشی است که بانکها همیشه با آن روبرو هستند و یکی از موضوعات روزمره مهمی است که باید به آن پاسخ دهند. این مطالعه نیز در پی پاسخ به این سؤال است که تنوع جغرافیایی بر عملکرد بانکهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران چه تأثیری دارد. در این تحقیق، ۱۲ بانک که به روش حذف سیستماتیک نمونه‌گیری شدند، مورد بررسی قرار گرفته‌اند. دوره مورد مطالعه نیز سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ در نظر گرفته شده است. برای بررسی تنوع جغرافیایی از تعداد شهرهایی که بانک I تا سال t در آن به فعالیت پرداخته است (به استثنای شهرهایی که دارای دفتر مرکزی می‌باشد) استفاده و عملکرد بانکها با شاخص‌های سهم بازار، حاشیه بهره خالص، نسبت هزینه به درآمد، بازده دارایی و سهم درآمد غیربهره‌ای اندازه‌گیری شده است. نتایج حاصل از برآورد مدل نشان می‌دهد که تنوع جغرافیایی بر سهم بازاری بانک و درآمد غیربهره‌ای اثر مثبت و معنی‌داری داشته است.

واژه‌های کلیدی: عملکرد مالی، تنوع جغرافیایی، بانک.

طبقه‌بندی JEL: L25, L1, E59, G23, G21.

مقدمه

^۱ عضو هیات علمی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن (نویسنده مسئول)؛ F_fkm21@yahoo.com

^۲ دانشجوی دکتری مدیریت مالی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن؛ Meysamkaviani@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۲۷

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۷/۳۰

بانک‌ها یکی از مؤسسات خدماتی هستند که با نبض حیاتی اجتماع، یعنی اقتصاد سروکار دارند و اغلب افراد جامعه به صورت مستقیم یا غیرمستقیم با خدمات بانک‌ها در ارتباط هستند. بانک‌ها قادرند با تصمیمات و سیاست‌های اعتباری خود موجبات توسعه و رشد اقتصادی و یا توقف و رکود اقتصادی را فراهم نمایند (زنگی‌آبادی و حسینی، ۱۳۸۹). صنعت بانکداری بیش از دو دهه گذشته به صنعت جهانی تبدیل شده است. نیروهای محرک این دگرگونی، نوآوری در فناوری، مقررات‌زدایی ساختاری، مقررات احتیاطی، بین‌المللی و تغییر در رفتار شرکت‌های بزرگ بوده است (فو و همکاران^۱، ۲۰۱۴). از نتایج این تحولات، پیاده‌سازی سیاست‌های تنوع در بانکداری است که برای مدیران بانک‌ها، سهامداران و اقتصاددانان مالی اهمیت زیادی دارد (ساوادا^۲، ۲۰۱۳). لذا تنوع یکی از موضوعات مهم در ادبیات مالی است که بانک‌ها می‌توانند از راهبرد تنوع برای افزایش عملکرد و کاهش ریسک استفاده کنند (تورکمن و ییگیت^۳، ۲۰۰۹). فرهنگ آکسفورد (۲۰۰۹) واژه تنوع در مورد بنگاه‌ها را، توسعه یا تغییر طیف محصولات، حوزه فعالیت یا مانند آن‌ها، به منظور کاهش وابستگی بنگاه به یک بازار خاص و مانند آن تعریف می‌کند. مفهوم تنوع‌سازی بستگی به تفسیر ذهنی از بازار جدید یا محصول جدید دارد که باید درک مشتریان به جای مدیران را از آن بازار یا محصول منعکس کند. در واقع محصولات منجر به ایجاد یا تحریک بازارهای جدید می‌شوند و بازارهای جدید نوآوری محصول را ارتقا می‌دهند (دادبه و باقرآبادی، ۱۳۹۱). تنوع در شرکت‌های تولیدی بیانگر تنوع در محصول تولیدی است، ولی در شرکت‌های مالی از جمله بانک‌ها منظور از تنوع، تنوع در درآمد (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۵؛ شاهچرا و جوزدانی، ۱۳۹۵) و تنوع در دارایی (بزرگ‌اصل و همکاران، ۱۳۹۶) است. به عبارت دیگر سه نوع از تنوع یعنی تنوع جغرافیایی، دارایی و فعالیتی در مطالعات تجربی بانک بررسی می‌شود (دنگ و همکاران^۴، ۲۰۰۷) که تنوع جغرافیایی به توسعه منطقه جغرافیایی اشاره دارد و بر اساس سپرده‌ها و دارایی‌های بانکی پایه‌ریزی شده است. تنوع دارایی به انواع مختلف دارایی موجود در ترازنامه مؤسسه و در بین طبقات دارایی‌های بزرگ (یعنی وجه نقد، اوراق بهادار و وام) و به تفکیک این گروه‌ها (یعنی انواع وام‌ها) اشاره دارد. همچنین تنوع فعالیتی یا درآمدی، به انواع منابع درآمدی اشاره دارد، اما در این تحقیق، تنوع برخلاف تحقیقات پیشین اشاره به تنوع جغرافیایی دارد.

¹ Fu et al.

² Sawada

³ Turkmen and Yigit

⁴ Deng et al.

در تنوع جغرافیایی شرکت دارای شعب گوناگون بوده و در شهرها و کشورهای مختلف فعالیت می‌کند. در واقع هر بخش جغرافیایی، جزئی قابل تفکیک از واحد تجاری است که به ارائه محصولات یا خدمات در منطقه جغرافیایی مشخصی مشتمل بر یک منطقه یا مناطق جغرافیایی دیگر می‌پردازد و دارای ریسک یا بازده متفاوت از اجزائی است که در سایر مناطق جغرافیایی فعالیت می‌کند. معمولاً عواملی مانند تشابه شرایط اقتصادی و سیاسی، روابط بین عملیات در مناطق جغرافیایی مختلف، مجاورت عملیات، مخاطرات خاص ناشی از عملیات در مناطق مشخص و مقررات کنترل ارز و ریسک نوسانات ارز باید در تشخیص بخش‌های جغرافیایی در نظر گرفته شوند. تنوع جغرافیایی به‌طور معمول با کاهش ریسک همراه است، اگر چه مباحث زیادی در مورد میزان منافع کاهش ریسک وجود دارد. تئوری نوین پرتفوی مارکوویتز^۱ (۱۹۵۹) نشان می‌دهد که تنوع‌سازی دارایی‌ها به‌طور معمول نوسانات عایدات را کاهش می‌دهد و احتمالاً باعث افزایش سود سرمایه‌ای می‌شود (هایدن و همکاران^۲، ۲۰۰۷). علاوه بر این، تنوع جغرافیایی به بانک‌های کوچک اجازه می‌دهد تا خود را در مقابل ریسک بازار و ریسک مختص (غیرسیستماتیک) محافظت کنند، زیرا بانک‌ها به شدت تحت تأثیر تغییرات محلی اقتصاد و نکول وام‌های انفرادی می‌باشند (امونز و همکاران^۳، ۲۰۰۴). با این حال می‌توان ادعا کرد که امروزه ادبیات تنوع در بانکداری موضوع چندین دهه بوده و اثرات تنوع بر عملکرد، ریسک، کارایی و ارزش به‌طور گسترده‌ای مورد بررسی قرار گرفته است. علی‌رغم بلوغ این ادبیات، با این حال، هنوز اختلاف نظر قابل توجهی در بین محققان وجود دارد (چوی و کوتروزو^۴، ۲۰۰۶). با توجه به اینکه در سالیان اخیر صنعت بانکداری توسعه جغرافیایی زیادی داشته است، ولی در مورد مطالعات رابطه بین تنوع جغرافیایی با عملکرد مالی بانک‌ها، تاکنون هیچ تحقیقی به‌وجود نیامده است. برخی استدلال می‌کنند که بانک‌های متنوع شده می‌توانند از منافع حاصل از صرفه‌جویی اقتصادی (دنگ و الیاسیانی^۵، ۲۰۰۸) و اثر بیمه اتکایی^۶ (آخیکی و وایت^۷، ۲۰۰۳) بهره‌جویند. از سوی دیگر برخی بیان می‌دارند که بانک‌های مختلفی از کاهش ارزش رنج می‌برند که این کاهش به‌دلیل فقدان

¹ Markowitz

² Hayden et al.

³ Emmons et al.

⁴ Choi & Kotrozo

⁵ Elyasiani

⁶ Coinsurance Effect

⁷ Akhigbe & Whyte

مهارت‌های مدیریتی (کلین و سایدنبرگ^۱، ۱۹۹۸)، ساختار پیچیده سازمانی (برگر و دی‌یانگ^۲، ۲۰۰۶) و رقابت‌های فشرده‌تر (دمستز و استراهن^۳، ۱۹۹۷) می‌باشد. از این رو می‌توان انتظار داشت بانک‌هایی که به‌دنبال تنوع جغرافیایی هستند، به‌دنبال یک سری اهدافی هستند که از جمله آن می‌توان به افزایش سهم بازار و سودآوری اشاره کرد که در یک دهه اخیر نیز شاهد تنوع جغرافیایی در شعب بانک‌های خصوصی در سراسر کشور بوده‌ایم. همچنین می‌توان گفت که منطق تنوع جغرافیایی در بانک‌ها این است که عملکرد بانک‌ها محدود به اقتصاد یک منطقه خاص نیست. نتایج تجربی تنوع جغرافیایی به‌طور کلی منافع عملکرد مثبت را نشان می‌دهد (اشمید و والتر^۴، ۲۰۱۲)، با این حال چندین استثنا نیز وجود دارد. دینگ و الیاسیانی هشدار دادند که منافع تنوع جغرافیایی ممکن است با افزایش هزینه‌های نمایندگی در فواصل بزرگتر جبران شود (گوتز و همکاران^۵، ۲۰۱۳). با توجه به اهمیت موضوع در ایران، برخی دلایل می‌تواند یک محیط مطالعاتی را برای تاثیر تنوع جغرافیایی بر عملکرد مالی بانک به‌وجود آورد. دلیل اول اینکه بانک‌های ایرانی موجود در بازارهای سرمایه، توسعه‌نیافته هستند و نقش مهمی را در هدایت منابع مالی به سوی شرکت‌هایی با نیازهای مالی ایفا می‌کنند. دلیل دوم این است که صنعت بانکداری ایران کاملاً قانونمند می‌باشد و بسیاری از بانک‌ها با یک‌سری محدودیت‌هایی در زمینه توسعه جغرافیایی روبه‌رو هستند. با توجه به موارد ذکر شده، تحقیق حاضر به‌دنبال این است که آیا تنوع جغرافیایی بر عملکرد بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر معنی‌داری دارد؟

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

جویدا و همکاران^۶ (۲۰۱۷) در تحقیقی تحت عنوان اثر تنوع جغرافیایی و فعالیتی بر عملکرد مؤسسات مالی فرانسه، به این نتیجه رسیدند که یک رابطه منفی بین تنوع و عملکرد وجود دارد. با این وجود، این رابطه به‌طور قابل ملاحظه‌ای، زمانی که مؤسسات یک راهبرد دو جانبه پیچیده را اجرا کنند، مثبت است. بریگی و همکاران^۷ (۲۰۱۶) در تحقیقی با استفاده از داده‌های ۴۹۱ بانک ایتالیایی

¹ Klein & Saldenberg

² Berger & De Young

³ Demsetz & Strahan

⁴ Schmid & Walter

⁵ Goetz et al.

⁶ Jouida et al.

⁷ Brighi et al.

به بررسی تأثیر تنوع عملکردی و جغرافیایی بر سودآوری بانک‌ها در طی بحران ۲۰۰۸ و بحران ۲۰۱۰ پرداختند که نتایج نشان می‌دهد، در هر دو حالت تنوع عملکردی و جغرافیایی بر سودآوری بانک‌ها تأثیر منفی داشته است. کای و همکاران^۱ (۲۰۱۶) در تحقیقی تحت عنوان تنوع جغرافیایی و عملکرد مالی در بانک‌های چینی به این نتیجه رسیدند که تنوع جغرافیایی بر سهم بازاری بانک، حاشیه بهره خالص، نسبت هزینه به درآمد، بازده دارایی‌ها و سهم درآمد غیربهره‌ای تأثیر دارد. زدک^۲ (۲۰۱۶) در تحقیقی به بررسی تنوع‌گرایی بر عملکرد بانکی و اهمیت ساختار مالکیت در بانک‌ها پرداخته است. او در مطالعه خود به بررسی ۷۱۰ بانک اروپایی در دوره ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۰ پرداخته که نتایج بیانگر آن است که هر چه بانک‌ها ساختار انحصاری‌تری داشته باشند، بازده تنوع‌گرایی کمتر است. با این حال بانک‌هایی که تحت نظارت یا مالکیت شرکت‌های صنعتی یا سهامداران هستند، بیشتر از منافع تنوع‌گرایی بهره می‌برند. مسلیر و همکاران^۳ (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای فواید و هزینه‌های تنوع‌گرایی جغرافیایی را در بانکداری مورد مطالعه قرار دادند. این مطالعه شامل تمامی بانک‌های تحت هلدینگ در آمریکا و در بازه زمانی ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۸ صورت گرفته است. نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد که فواید حاصل از تنوع‌گرایی بستگی به اندازه بانک‌ها دارد. در بانک‌های کوچک، تنوع‌دهی بین ایالتی تبادل بین ریسک و بازده را افزایش می‌دهد، در حالی که این موضوع برای بانک‌های بزرگ برعکس است. ایدیریسوریای^۴ و همکاران (۲۰۱۵) در تحقیقی تحت عنوان تنوع در بانک، عملکرد و پاسخ بازار سهام در بانک‌های کشورهای آسیای جنوبی، به این نتیجه رسیدند که اگر تنوع بانک‌ها فقط درآمد بهره‌ای باشد، آن‌ها فقط در یک نقطه به نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری بالاتری دست می‌یابند، در حالی که در سطح بالاتر، تنوع رابطه منفی با شاخص‌های عملکرد داشته است. فینگ و ون لیبولد^۵ (۲۰۱۴) در تحقیقی تحت عنوان، تنوع جغرافیایی در بانکداری، به این نتیجه رسیدند که تنوع جغرافیایی باعث کاهش ۱/۱ درصدی ریسک اعتباری می‌شود. کانگ و لی^۶ (۲۰۱۴) در تحقیقی تحت عنوان، نقش تعدیل‌کننده تنوع برند در رابطه بین تنوع جغرافیایی و عملکرد شرکت در صنعت مسکن ایالات متحده، به این نتیجه دست یافتند که تنوع جغرافیایی بر عملکرد شرکت تأثیر مثبت و معنی‌داری داشته است. لی و همکاران^۷ (۲۰۱۴) در

¹ Cai et al.

² Zedek

³ Meslier et al.

⁴ Edirisuriya

⁵ Fang & Van Lelyveld

⁶ Kang & Lee

⁷ Lee

تحقیق خود ارتباط بین تنوع درآمدی و عملکرد بانکها را بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد که عملکرد بانکها از طریق تنوع افزایش می‌یابد و تحت سیستم‌های مختلف مالی، روابط بین تنوع درآمدی، اصلاحات مالی و عملکرد بانکها چند بعدی هستند. نتایج مطالعه مسلیبر و همکاران (۲۰۱۴) نشان می‌دهد که گرایش به سمت فعالیت‌های بدون بهره، سود بانکی و سود تعدیل شده با ریسک را افزایش می‌دهد، به‌ویژه زمانی که بانکها در معامله اوراق بهادار دولتی درگیر می‌شوند و یافته‌ها بیانگر این بوده است که بانکهای خارجی نسبت به همکاران داخلی خود از چنین تغییری بیشتر بهره‌مند می‌شوند. علاوه بر این، با در نظر گرفتن محیط نهادی و نظارتی حمایت از تسهیلات به شرکت‌های کوچک و متوسط دریافتند که مشارکت بالاتر در فعالیت‌های بدون بهره، برای بانک‌هایی که کمتر با شرکت‌های کوچک و متوسط روبه‌رو هستند بسیار مفید است. تحقیق آن‌ها پیامدهای مهمی از لحاظ دستیابی به تنوع مطلوب و ریسک کمتر (که ممکن بود با هدف‌گذاری برای ترویج وام‌های شرکت‌های کوچک و متوسط در تضاد باشد)، دربرداشت. ساوادا (۲۰۱۳) در تحقیق خود به بررسی تأثیر تنوع درآمدی بر ارزش بازار، عملکرد و ریسک بانکها در ژاپن پرداخت. نتایج نشان داد که نرخ بازده دارایی‌ها تأثیر معنی‌دار و نسبت هزینه به درآمد تأثیر منفی بر عملکرد دارد، ولی اندازه بانک و نسبت مالکیت تأثیر معنی‌داری بر عملکرد بانک ندارند. لی و ژانگ^۱ (۲۰۱۳) در پژوهش خود بررسی کردند که به‌طور کلی تنوع سودآوری از افزایش در درآمدهای بدون بهره وجود دارد. هر چند نوسانات در درآمدهای بدون بهره بیشتر از درآمد بهره‌ای خالص است و حاشیه سود از تنوع با افزایش درآمدهای بدون بهره کاهش می‌یابد. تورکمن و یگیت (۲۰۱۲) در تحقیق خود تأثیر تنوع بر عملکرد در بانک‌های ترکیه را بررسی کردند و از نرخ بازده دارایی‌ها و نرخ بازده سهامداران به‌عنوان معیار سنجش عملکرد استفاده کردند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که متغیر وابسته نرخ بازده دارایی و نرخ بازده حقوق صاحبان سهام به‌خوبی می‌تواند توسط تنوع شرح داده شود. نگوین و همکاران^۲ (۲۰۱۲) در پژوهش خود نتیجه گرفتند که بانکها با نیروی بازار (در تسهیلات و سپرده‌گذاری) درآمد بالاتری از فعالیت‌های غیرسنتی به‌دست می‌آورند و این نشان می‌دهد که نیروی بازار اجازه می‌دهد تا بانکها فرصت‌های رشد جدیدی را در فعالیت‌های غیرسنتی شناسایی کنند. پناثور و همکاران^۳ (۲۰۱۲) در تحقیق خود نتیجه گرفته‌اند که مالکیت در دستیابی به درآمد بدون بهره اهمیت دارد. بانک‌های بخش دولتی با سطح بالاتری از مالکیت دولتی، کمتر به‌دنبال منابع درآمد بدون بهره هستند. درآمد بر هزینه باعث کاهش ریسک

¹ Li & Zhang

² Nguyen et al.

³ Pennathur et al.

می‌شود و هدف آن‌ها پیاده‌سازی تغییر در ریسک برای بانک‌ها در بازارهای نوظهور (که به دنبال منابع درآمدی بدون بهره می‌باشند)، بوده است. الساس و همکاران^۱ (۲۰۱۰) در تحقیق خود نشان دادند که چگونه تنوع درآمدی با افزایش اندازه بانک بر ارزش بانک اثر می‌گذارد. یافته‌ها نشان داد که تنوع درآمدی، سودآوری بانک را افزایش می‌دهد و این با افزایش ارزش بازار همراه است. همچنین نتایج مطالعه برگر و همکاران^۲ (۲۰۱۰) بیانگر این است که عملکرد بانک‌ها به راهبرد تنوع آن‌ها مربوط می‌شود و اثرات حاشیه‌ای روی شاخص تمرکز (عدم تنوع) بر روی عملکرد یک رابطه غیرخطی با سطح ریسک و مالکیت خارجی دارد. راهبرد تمرکز تا یک آستانه خاصی سود را افزایش و ریسک را کاهش می‌دهد و زمانی که مالکیت خارجی بسیار بالا یا بسیار پایین باشد، بانک‌ها به سود بیشتر از تنوع گرایش دارند.

مطالعه بزرگ اصل و همکاران (۱۳۹۶) نشان داد که رابطه معکوسی بین تنوع‌گرایی در بخش دارایی و بازده دارایی وجود ندارد. همچنین بین تنوع‌گرایی در هر دو بخش تسهیلات و دارایی با بازده حقوق صاحبان سهام نیز رابطه معنی‌داری وجود ندارد. ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی تأثیر تنوع درآمدی بر عملکرد بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان می‌دهد که تنوع درآمدی و نرخ بازده دارایی‌ها اثری مثبت و نسبت هزینه به درآمد اثر منفی بر عملکرد بانک دارد. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که نسبت مالکیت و اندازه بانک بر عملکرد بانک اثری ندارند. شاهچرا و جوزدانی (۱۳۹۵) در تحقیقی تحت عنوان تنوع‌پذیری درآمدها و سودآوری در شبکه بانکی کشور، به این نتیجه رسیدند که درآمدهای غیربهره‌ای تأثیر مثبت بر سودآوری بانک‌ها و تأثیر منفی بر ریسک بانکی دارد. همچنین محمودی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی نشان دادند که ناحیه مرکزی کشور با فاصله اندکی نسبت به سایر نواحی، بیشترین ریسک و بازدهی را دارد.

بررسی رابطه میان بازده نواحی جغرافیایی کشور نشان می‌دهد، مطابق انتظار رابطه مثبتی میان بازده نواحی مختلف وجود دارد. همچنین یافته‌های تحقیق در خصوص اثر تنوع جغرافیایی در پرتفوی املاک و مستغلات نشان می‌دهد، ایجاد تنوع جغرافیایی در پرتفوی شامل املاک و مستغلات، موجب بهبود وضعیت پرتفوی‌های بهینه و انتقال مرز کارایی به سمت بالا خواهد شد. حاجی‌ها و مقامی (۱۳۹۳) در تحقیق خود متنوع‌سازی تجاری و متنوع‌سازی جغرافیایی را به‌عنوان متغیرهای مستقل، هزینه بدهی به‌عنوان متغیر وابسته و اندازه شرکت، رشد شرکت، سودآوری و ریسک شرکت را به‌عنوان متغیرهای

¹ Elsas et al.

² Berger et al.

کنترلی در نظر گرفتند. یافته‌های به‌دست آمده نشان داد که بین متنوع‌سازی جغرافیایی و هزینه بدهی رابطه معکوس و معنی‌دار وجود دارد. افزون بر این، نتایج بررسی‌ها نشان داد، شرکت‌هایی که رشد بیشتری دارند، هزینه بدهی کمتری را تجربه می‌کنند. همچنین بین سایر متغیرهای کنترلی و هزینه بدهی رابطه معنی‌داری یافت نشد. به‌طور کلی نتایج این تحقیق نشان داد که متنوع‌سازی شرکتی باعث افزایش رشد و متنوع‌سازی جغرافیایی باعث کاهش هزینه بدهی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران خواهد شد.

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نظر روش، توصیفی-همبستگی و از نظر هدف، یک تحقیق کاربردی است. همچنین جامعه آماری تحقیق شامل بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد که تعداد آن‌ها بعد از حذف سیستماتیک ۱۲ بانک است. روش گردآوری داده‌های تحقیق از نوع میدانی و ابزار گردآوری داده‌ها بانک‌های اطلاعاتی بورس اوراق بهادار و شرکت‌های مربوطه هستند. به‌منظور جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز برای محاسبه متغیرهای تحقیق، از بانک‌های اطلاعاتی «ره‌آورد نوین» و «تدبیرپرداز» استفاده شده است. همچنین برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و تحلیل رگرسیون استفاده شده است.

مدل و متغیرهای تحقیق

برای تبیین تأثیر تنوع جغرافیایی بانک‌ها بر عملکرد بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، از مدل‌های رگرسیون خطی برگرفته از تحقیق کای و همکاران (۲۰۱۶) به‌شرح زیر استفاده می‌شود:

$$MS_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Branch}_{it} + \beta_2 \text{Growth}_{it} + \beta_3 \text{DEPO}_{it} + \beta_4 \text{Loan ratio}_{it} + \beta_5 \text{Size}_{it} + \beta_6 \text{AGE}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$NIM_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Branch}_{it} + \beta_2 \text{Growth}_{it} + \beta_3 \text{DEPO}_{it} + \beta_4 \text{Loan ratio}_{it} + \beta_5 \text{Size}_{it} + \beta_6 \text{AGE}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$$\text{COST}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Branch}_{it} + \beta_2 \text{Growth}_{it} + \beta_3 \text{DEPO}_{it} + \beta_4 \text{Loan ratio}_{it} + \beta_5 \text{Size}_{it} + \beta_6 \text{AGE}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

$$\text{ROA}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Branch}_{it} + \beta_2 \text{Growth}_{it} + \beta_3 \text{DEPO}_{it} + \beta_4 \text{Loan ratio}_{it} + \beta_5 \text{Size}_{it} + \beta_6 \text{AGE}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

$$\text{NII}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Branch}_{it} + \beta_2 \text{Growth}_{it} + \beta_3 \text{DEPO}_{it} + \beta_4 \text{Loan ratio}_{it} + \beta_5 \text{Size}_{it} + \beta_6 \text{AGE}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

متغیر مستقل تحقیق عبارتند از:

تنوع جغرافیایی (Branch): بیانگر تعداد شهرهایی است که بانک i تا سال t در آن به فعالیت پرداخته است (به استثنای شهرهایی که دارای دفتر مرکزی می‌باشد).

عملکرد بانک متغیر وابسته است که توسط شاخص‌های زیر مورد سنجش قرار می‌گیرد.

سهم بازار (MS^۱): از تقسیم سپرده بانک در هر سال بر کل سپرده‌های بانک‌ها به دست می‌آید.

حاشیه بهره خالص (NIM^۲): از تقسیم تفاوت درآمد بهره‌ای و درآمد غیربهره‌ای بر کل دارایی‌ها حاصل می‌شود.

نسبت هزینه به درآمد (COST^۳): از تقسیم هزینه عملیاتی به کل درآمد محاسبه می‌شود.

بازده دارایی‌ها (ROA): نسبت سود خالص به کل دارایی‌ها^۴.

سهم درآمد غیربهره‌ای (NII^۵): از تقسیم درآمد غیربهره‌ای بر درآمد کل محاسبه می‌شود.

متغیرهای کنترلی مدل‌ها عبارتند از:

نرخ رشد دارایی‌ها (Growth)، نسبت سپرده به دارایی (DEPO^۶)، نسبت وام (Loan ratio)،

لگاریتم طبیعی دارایی‌ها (Size) و تعداد سال‌هایی که از شروع فعالیت بانک می‌گذرد (Age).

یافته‌های تحقیق

آمار توصیفی داده‌ها

جدول (۱)، آمار توصیفی متغیرهای تحقیق را نشان می‌دهد. آمار توصیفی متغیرهای تحقیق که با استفاده از داده‌های بانک‌ها طی دوره مورد نظر اندازه‌گیری شده‌اند، شامل میانگین، میانه، انحراف معیار، کمینه و بیشینه می‌باشند.

جدول ۱: آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

¹ Market Share

² Net Interest Income

³ Cost-to-Income Ratio

⁴ Net Income to Total Assets

⁵ Non-Interest Income

⁶ Deposit-to-Asset Ratio

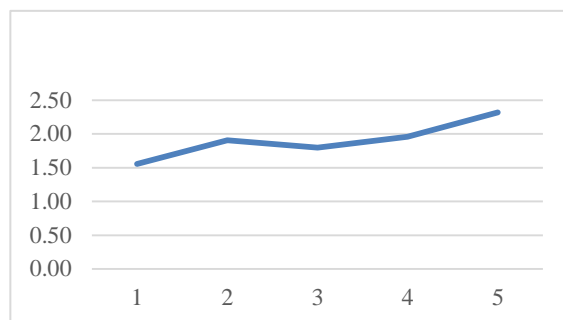
متغیر	علامت اختصاری	میانگین	میانه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار
تنوع جغرافیایی	Branch _{it}	۷۶۵/۵	۲۸۴/۵	۳۳۰۰	۲۵	۹۶۰/۷
سهم بازار	MS _{it}	۰/۰۸	۰/۰۴	۰/۳۷	۰/۰۰۱	۰/۰۹
حاشیه بهره خالص	NIM _{it}	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۷۹	-۰/۰۷	۰/۱
نسبت هزینه به درآمد	COST _{it}	۰/۱۶	۰/۱۳	۰/۵۱	۰/۰۴	۰/۰۸
بازده دارایی‌ها (برحسب درصد)	ROA _{it}	۱/۹	۱/۴	۶/۳	۰/۰۱	۱/۴
سهم درآمد غیربهره‌ای	NII _{it}	۰/۰۴	۰/۰۰۵	۰/۲۶	-۰/۰۵	۰/۰۷
اندازه بانک	Size _{it}	۱۸/۷	۱۸/۶	۲۱/۰۹	۱۵/۳	۱/۳
نسبت وام	LR _{it}	۰/۰۰۶	۰/۰۰۴	۰/۰۲	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۴
نسبت سپرده به دارایی	DEPO _{it}	۰/۷۳	۰/۷۵	۰/۹۹	۰/۰۵	۰/۱۴
نرخ رشد دارایی‌ها	Growth _{it}	۰/۴۱	۰/۳	۲/۴	۰/۰۴	۰/۳۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با توجه به آمار توصیفی جدول (۱)، کمترین تنوع جغرافیایی صورت گرفته از طرف بانک‌های منتخب، ۲۵ منطقه جغرافیایی بوده که مربوط به بانک‌های خصوصی است که قدمت زیادی ندارند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، نسبت حاشیه بهره خالص و بازده دارایی‌های بانک‌ها در مقایسه با نسبت هزینه به درآمد ارزش پایین‌تری دارند. این نتیجه بیانگر عملکرد ضعیف بانک‌ها است که سهم کم درآمد آن‌ها از درآمدهای غیربهره‌ای را نشان می‌دهد، درحالی‌که درآمد اصلی بانک‌ها در کشور (به دلیل نبود ساختار آن‌ها در قالب یک مجتمع مالی) بیشتر مبتنی بر درآمد بهره‌ای است، لذا در سال‌های اخیر به دلیل عدم رقابت بین بانکی، وجود تعداد بیشتر شعب در مناطق جغرافیایی فقط توانسته هزینه بیشتری بر بانک‌ها تحمیل کند.

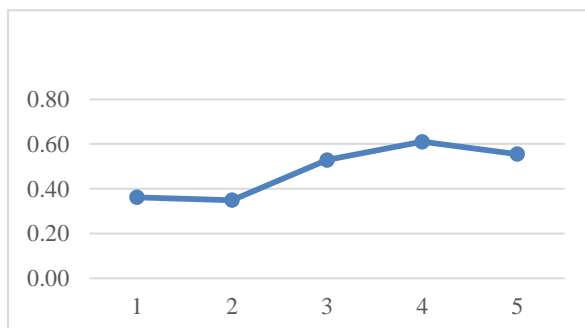
با توجه به نمودارهای ۱ تا ۴ در دوره پنج ساله ۹۰ الی ۹۴، روند چهار شاخص عملکرد بانک‌های منتخب (برای مقدار متوسط آن در دوره ۵ ساله) نمایش داده شده است.

نمودار ۱: روند نسبت هزینه به درآمد

همان‌طور که در نمودار (۱) ملاحظه می‌شود، نسبت هزینه به درآمد بانکها در طی پنج سال روند افزایشی داشته است، به طوری که با توجه به روند صعودی این نسبت، مدیران بانکها و مؤسسات مالی از نظر بُعد هزینه-درآمد باید اقدام به ارائه راه‌کارهایی برای کاهش هزینه‌های عملیاتی و غیرعملیاتی نمایند تا شکاف بین درآمدها با هزینه افزایش یابد.

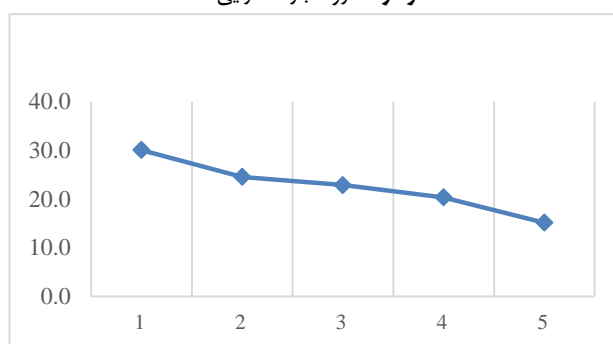
نمودار ۲: روند درآمد غیربهره‌ای

نمودار (۲) نشان می‌دهد که درآمدهای غیربهره‌ای در بانکها در یک دوره کوتاه‌مدت در حال افزایش بوده و سپس روند کاهشی را طی می‌کنند که این روند متفاوت بودن ساختار درآمدی بانکها در ایران با سایر کشورها را نشان می‌دهد. این در حالی است که در سطح بین‌الملل درآمد بهره‌ای و غیربهره‌ای نسبت یکسانی را دارند. اما همان‌طور که نمودار (۲) نیز نشان می‌دهد، در بانکها و

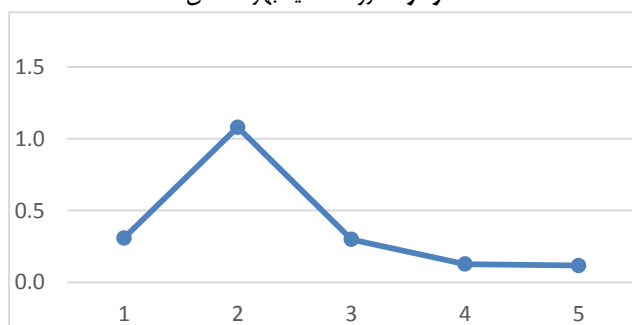
مؤسسات مالی کشور بدین صورت نیست و درآمد غیربهره‌ای در قیاس با درآمد بهره‌ای رقم ناچیزی داشته است.

نمودار ۳: روند بازده دارایی‌ها

افزایش هزینه‌ها و کاهش سهم درآمد بانک‌ها از درآمد غیربهره‌ای (نمودارهای (۱) و (۲))، منجر به کاهش سود بانک‌ها، بازده دارایی‌ها و حاشیه بهره خالص می‌شود (نمودارهای (۳) و (۴)).

نمودار ۴: روند حاشیه بهره خالص

همبستگی بین متغیرها

برای بررسی همبستگی بین متغیرهای کمی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است که نتایج حاصل از آن در جدول (۲) ارائه شده است.

جدول ۲: ماتریس همبستگی پیرسون برای متغیرهای کمی تحقیق

متغیر	Branch _{it}	MS _{it}	NIM _{it}	COST _{it}	ROA _{it}	NI _{it}	Size _{it}	LR _{it}	DEPO _{it}	Growth _{it}
تنوع جغرافیایی	۱									
سهم بازار	۰/۸۰ (۰/۰۰)	۱								
حاشیه بهره خالص	-۰/۲۱ (۰/۱۱)	-۰/۲۴ (۰/۰۶)	۱							
نسبت هزینه به درآمد	-۰/۱۹ (۰/۱۴)	-۰/۱۸ (۰/۱۵)	-۰/۱۹ (۰/۱۳)	۱						
بازده دارایی‌ها	-۰/۳۷ (۰/۰۰)	-۰/۲۹ (۰/۰۲)	-۰/۰۸ (۰/۵۰)	-۰/۱۱ (۰/۳۶)	۱					
سهم درآمد غیربهره‌های	۰/۷۹ (۰/۰۰)	۰/۸۹ (۰/۰۰)	-۰/۳۴ (۰/۰۰)	-۰/۰۹ (۰/۴۸)	-۰/۳۱ (۰/۰۱)	۱				
اندازه بانک	۰/۷۱ (۰/۰۰)	۰/۸۳ (۰/۰۰)	-۰/۳۰ (۰/۰۱)	-۰/۲۴ (۰/۰۶)	-۰/۳۵ (۰/۰۰)	۰/۷۶ (۰/۰۰)	۱			
نسبت وام	۰/۰۷ (۰/۵۹)	۰/۰۶ (۰/۶۳)	-۰/۴۱ (۰/۰۰)	-۰/۲۱ (۰/۰۹)	-۰/۱۹ (۰/۱۳)	۰/۰۶ (۰/۶۲)	-۰/۰۸ (۰/۵۲)	۱		
نسبت سپرده به دارایی	-۰/۰۹ (۰/۴۸)	-۰/۰۱ (۰/۸۹)	-۰/۰۵ (۰/۶۵)	۰/۱۵ (۰/۲۳)	-۰/۰۶ (۰/۶۰)	-۰/۱۲ (۰/۳۶)	-۰/۰۰۴ (۰/۹۷)	-۰/۰۹ (۰/۴۶)	۱	
نرخ رشد دارایی‌ها	-۰/۲۳ (۰/۰۶)	-۰/۲۵ (۰/۰۵)	-۰/۱۱ (۰/۳۷)	۰/۳۸ (۰/۰۰۲)	۰/۳۳ (۰/۰۰۸)	-۰/۱۷ (۰/۱۸)	-۰/۳۵ (۰/۰۰۵)	-۰/۱۲ (۰/۳۵)	۰/۱۱ (۰/۳۸)	۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق، اعداد داخل پرانتز سطح معنی‌داری را نشان می‌دهد.

مطابق با جدول (۲) و فرضیات تدوین شده، در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین متغیر سهم بازار به عنوان متغیر وابسته و متغیر تنوع جغرافیایی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. متغیر مستقل تنوع جغرافیایی با سهم درآمد غیربهره‌ای به عنوان متغیر وابسته نیز رابطه مثبت و معنی داری دارد.

بررسی عدم خودهمبستگی جملات خطا

برای بررسی عدم خودهمبستگی در جملات اخلاص مدل‌های رگرسیونی از آزمون بروش-گادفری استفاده شده است. نتایج مربوط به این آزمون در جدول (۳) آورده شده است.

جدول ۳: نتایج آزمون بروش-گادفری

نتیجه	$(n-2)*R^2$	آماره F	مدل
عدم وجود خودهمبستگی	۳/۲۸ (۰/۱۹)	۱/۵ (۰/۲۳)	(۱)
عدم وجود خودهمبستگی	۰/۴۰ (۰/۸۱)	۰/۱۷ (۰/۸۴)	(۲)
وجود خودهمبستگی	۶/۲ (۰/۰۴)	۳/۰۱ (۰/۰۵)	(۳)
وجود خودهمبستگی	۱۴/۱۵ (۰/۰۰)	۸/۰۴ (۰/۰۰)	(۴)
عدم وجود خودهمبستگی	۲/۰۹ (۰/۳۵)	۰/۹۳ (۰/۳۹)	(۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق، اعداد داخل پرانتز سطح معنی داری را نشان می‌دهد.

با توجه به مقدار آماره بروش-گادفری در مدل سوم و چهارم، فرض صفر مبنی بر عدم وجود خودهمبستگی بین جملات اخلاص رد می‌شود.

بررسی ناهمسانی واریانس جملات خطا

جدول (۴) نتایج حاصل از آزمون ناهمسانی واریانس یا نسبت درست‌نمایی را روی جملات اخلاص نشان می‌دهد. در مدل اول و پنجم، مقدار احتمال به دست آمده بزرگتر از ۰/۰۵ است، در نتیجه فرضیه صفر مبنی بر همسانی واریانس رد نمی‌شود، لذا از روش حداقل مربعات معمولی^۱ (OLS) برای برآورد این مدل‌ها استفاده می‌شود. همچنین با توجه به عدم همسانی واریانس در مدل‌های دوم، سوم و چهارم از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته^۲ (GLS) برای برآورد مدل‌ها استفاده می‌شود.

^۱ Ordinary Least Square

^۲ Generalized Least Square

جدول ۴: نتایج آزمون ناهمسانی واریانس (آزمون بروش پاگان)

نتیجه	آماره خی دو	سطح معنی داری	مدل
همسانی واریانس	۶/۰۸	(۰/۲۹)	(۱)
ناهمسانی واریانس	۱۷/۲۹	(۰/۰۰)	(۲)
ناهمسانی واریانس	۹/۹	(۰/۰۷)	(۳)
ناهمسانی واریانس	۹/۹	(۰/۰۷)	(۴)
همسانی واریانس	۷/۸۷	(۰/۱۶)	(۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج مدل رگرسیونی

جدول (۵) نتایج حاصل از برآزش مدل‌های مربوط به هر فرضیه را نشان می‌دهد. مدل (۱) به بررسی تأثیر متغیر مستقل بر سهم بازار پرداخته و نتایج نشان می‌دهد که تنوع جغرافیایی بر سهم بازار اثر مثبت و معنی‌دار (۰/۰۰۰۰۰۶) داشته است، به عبارت دیگر هر چقدر تنوع جغرافیایی بیشتر باشد، سهم بازار بانک نیز افزایش می‌یابد. مدل (۲) به بررسی تأثیر متغیر مستقل بر حاشیه بهره خالص پرداخته که نتایج بیانگر تأثیر مثبت و معنی‌دار تنوع جغرافیایی بر حاشیه بهره خالص است. مدل (۳) تأثیر تنوع جغرافیایی بر نسبت هزینه به درآمد را نشان می‌دهد که نتایج بیانگر بی‌معنی بودن این رابطه است. همچنین طبق نتایج به دست آمده از برآورد مدل (۴)، متغیر تنوع جغرافیایی بر بازده دارایی‌ها اثر معنی‌داری ندارد و نهایتاً طبق مدل (۵) تنوع جغرافیایی بر سهم درآمد غیربهره‌ای اثر مثبت و معنی‌دار (۰/۰۰۰۰۰۴) داشته است.

جدول ۵: نتایج برآورد مدل‌ها

متغیر وابسته متغیر مستقل	مدل (۱)	مدل (۲)	مدل (۳)	مدل (۴)	مدل (۵)
	OLS MS _{it}	GLS NIM _{it}	GLS COST _{it}	GLS ROA _{it}	OLS NI _{it}
عرض از مبدأ	(۰/۰۳) -۰/۱۹	(۰/۰۳) ۰/۴۷	(۰/۰۸) ۰/۳۵	(۰/۰۰) ۱۳/۷	(۰/۰۱) -۰/۱۹
Branch _{it}	(۰/۰۰) ۰/۰۰۰۰۶	(۰/۶۸) ۰/۰۰۰۰۰۷	(۰/۹۸) ۰/۰۰۰۰۰۰۲	(۰/۹۸) ۰/۰۰۰۰۰۰۳	(۰/۰۰) ۰/۰۰۰۰۰۰۴
Growth _{it}	(۰/۱۶) ۰/۰۲	(۰/۱۱) -۰/۰۵	(۰/۳۶) ۰/۰۳	(۰/۲۹) ۰/۴۸	(۰/۲۴) ۰/۰۱
DEPO _{it}	(۰/۱۱) ۰/۰۶	(۰/۳) ۰/۰۹	(۰/۶۵) ۰/۰۳	(۰/۷۱) ۰/۳۷	(۰/۳۱) ۰/۰۳
LR _{it}	(۰/۹۷) -۰/۰۴	(۰/۰۰) ۸/۷	(۰/۰۹) -۳/۹	(۰/۳۰) -۳۲/۵	(۰/۹۹) ۰/۰۱
Size _{it}	(۰/۰۹) -۰/۰۰۷	(۰/۰۰) -۰/۰۳	(۰/۲۹) -۰/۰۱	(۰/۰۰) -۰/۶۴	(۰/۰۲) ۰/۰۰۸
AR(1)	-	-	(۰/۰۱) ۰/۳۳	(۰/۰۰) ۰/۶۱	-
R2	۰/۵۹	۰/۲۹	۰/۲۷	۰/۴۴	۰/۵۰
F	(۰/۰۰) ۱۵/۸	(۰/۰۰) ۴/۴	(۰/۰۱) ۳/۱	(۰/۰۰) ۶/۸۲	(۰/۰۰) ۱۰/۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق، اعداد داخل پرانتز سطح معنی‌داری را نشان می‌دهد.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

این تحقیق درصدد بررسی تأثیر تنوع جغرافیایی بر عملکرد بانک‌های پذیرفته شده در بورس تهران به منظور کمک به ذی‌نفعان برای اخذ تصمیمات منطقی و قضاوت صحیح و استفاده کارآمدتر از منابع می‌باشد.

برآورد مدل (۱)

طبق نتایج به دست آمده از اجرای مدل (۱)، تنوع جغرافیایی بر سهم بازاری بانک در سطح خطای یک درصد اثر مثبت و معنی داری داشته است. از اینرو طبق نتایج این فرضیه می توان گفت که هر چه بانکها از تنوع جغرافیایی بیشتری برخوردار شوند، سهم بازاری آنها از لحاظ جذب سپرده ها و ارائه تسهیلات بیشتر خواهد بود و دلایل این وضعیت در کشور این است که گرایش سرمایه گذاران به بازاری بدون ریسک مثل بانکها در قیاس با سایر بازارهای ریسکی (بورس، ارز، طلا) بیشتر شده است. بنابراین این عامل منجر شده که سرمایه گذاران بیشتر در بانکها سرمایه گذاری نمایند و لذا تعداد بیشتر شعب منجر به جذب سپرده بیشتر به لحاظ گرایش سرمایه گذاران به این بازار شده است. همچنین منجر به افزایش سهم بازاری آنها نسبت به قبل شده است. نتیجه حاصل از این فرضیه با نتایج تحقیق کای و همکاران (۲۰۱۶) مخالف بوده است.

برآورد مدل (۲)

طبق نتایج به دست آمده از اجرای مدل (۲)، تنوع جغرافیایی بر حاشیه بهره خالص تأثیر معنی داری نداشته است و شاید دلایل این وضعیت این باشد که افزایش شعب به دلیل اینکه همراه با تنوع خدمات بانکی نبوده و نرخ سپرده های بانکی یکسان است، نمی تواند بر حاشیه بهره خالص (به دلیل اینکه به طور مستقیم تحت تأثیر درآمد بهره ای است) تأثیر بگذارد. نتیجه حاصل از این فرضیه با نتایج تحقیق کای و همکاران (۲۰۱۶) مشابهت ندارد.

برآورد مدل (۳)

طبق نتایج به دست آمده از اجرای مدل (۳)، تنوع جغرافیایی بر نسبت هزینه به درآمد تأثیر معنی داری ندارد. تنوع جغرافیایی از این نظر که ایجاد شعبه جدید مشابه شعب قبلی از نظر ساختار مدیریتی، سخت افزاری و نرم افزاری است و چون از سال ۹۲ از سوی بانک مرکزی بر کاهش ۲۰ درصدی شعب بانکها تأکید شده، می تواند عدم معنی داری تأثیر تنوع جغرافیایی بر نسبت هزینه به درآمد را منجر شود. نتیجه حاصل از این فرضیه مخالف با نتایج تحقیق برگر و حسن (۲۰۱۰) و کای و همکاران (۲۰۱۶) می باشد.

برآورد مدل (۴)

طبق نتایج به‌دست آمده از اجرای مدل (۴)، تنوع جغرافیایی بر بازده دارایی‌ها تأثیر معنی‌داری نداشته است. نتیجه حاصل از این فرضیه مخالف نتیجه تحقیق بزرگ اصل و همکاران (۱۳۹۶) و با نتایج تحقیقات تورکمن و یگیت (۲۰۱۲)، مسلیر و همکاران (۲۰۱۵) و کای و همکاران (۲۰۱۶) مشابهت دارد.

برآورد مدل (۵)

طبق نتایج به‌دست آمده از اجرای مدل (۵)، تنوع جغرافیایی بر سهم درآمد غیربهره‌ای تأثیر مثبت و معنی‌داری داشته است. تنوع جغرافیایی به‌دلیل اینکه در اندازه بانک‌ها از نظر شعب تغییراتی اعمال می‌کند، منجر به درآمد غیربهره‌ای بیشتری می‌شود که این وضعیت نشان از توجه و تأکید بانک‌ها بر ایجاد این نوع درآمد در کنار درآمد بهره‌ای دارد. به عبارتی، ایجاد تنوع جغرافیایی، ایجاد تفکر راهبردی در بخش درآمد غیربهره‌ای را منجر شده، به‌طوری‌که در سالیان اخیر شاهد تمرکز بانک‌ها بر فعالیت‌هایی از جمله کارگزاری و بیمه‌ای بوده‌ایم. نتیجه حاصل از این فرضیه با نتایج تحقیقات لی و ژانگ (۲۰۱۳) و کای و همکاران (۲۰۱۶) مشابهت دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

بانک‌ها یکی از مهمترین ارکان سیستم پولی و مالی یک کشور محسوب می‌شوند که نقش مهمی در دستیابی به شرایط مطلوب اقتصادی یک کشور ایفا می‌کنند و در عین حال خود نیز همانند بنگاه‌های اقتصادی نیاز به سودآوری و عملکرد مناسب دارند تا بتوانند در این صنعت پرقابلیت و پیچیده به فعالیت ادامه دهند. یکی از لوازم فعالیت مناسب شناخت متغیرهای اثرگذار بر عملکرد و سایر متغیرهای حساس در این حوزه است. از اینرو مبتنی بر نتایج به‌دست آمده از فرضیات موارد زیر به‌عنوان پیشنهادات کاربردی مدیریتی ارائه می‌شود:

مبتنی بر نتایج به‌دست آمده از فرضیه اول به مدیران بانک‌ها پیشنهاد می‌شود که برای دستیابی به سهم بازار بیشتر از طریق تنوع جغرافیایی به ریسک‌های مهم بانک‌ها از جمله ریسک اعتباری توجه نمایند. مبتنی بر نتایج به‌دست آمده از فرضیه پنجم به مدیران بانک‌ها پیشنهاد می‌شود که با تمرکز بر تنوع جغرافیایی و منافع به‌دست آمده از صرفه‌جویی اقتصادی بر افزایش درآمد غیربهره‌ای خود بیافزایند، زیرا تنوع جغرافیایی بیشتر زمانی می‌تواند منجر به عملکرد مناسب‌تر شود که بر درآمد غیربهره‌ای تمرکز شود تا از این طریق ریسک اعتباری و نقدینگی کاهش یابد.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- ابراهیمی، سیدکاظم؛ شهریار، مهری؛ مهمان نوازن، سهیلا (۱۳۹۵): *بررسی تأثیر تنوع درآمدی بر عملکرد بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران*، فصل‌نامه علمی پژوهشی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار، سال نهم، شماره سی ام، صص ۶۷-۷۶.
- اصول و ضوابط حسابداری و حسابرسی استاندارد حسابداری ایران (۱۳۸۸)*: سازمان حسابرسی، استاندارد شماره ۲۵، گزارشگری برحسب قسمت‌های مختلف، صص ۵۲۷-۵۴۴.
- باقری، حسن (۱۳۸۵): *تحلیل عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌های تجاری (مطالعه موردی: بانک رفاه)*، دو فصل‌نامه تحقیقات مالی، سال ۸، شماره ۲۱، صص ۳-۲۶.
- بهرامی، مهناز (۱۳۷۷): *بررسی رتبه‌بندی CAMEL در بانک‌های اسلامی*، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات سیزدهمین همایش بانکداری اسلامی، تهران.
- حاجی‌ها، زهره؛ مقامی، فهیمه (۱۳۹۳): *تأثیر استراتژی متنوع‌سازی شرکتی بر هزینه بدهی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران*، دانش حسابرسی، سال چهاردهم، شماره ۵۷، صص ۸۹-۱۰۷.
- دادبه، فاطمه؛ باقرآبادی، سیدمحمد (۱۳۹۱): *متنوع‌سازی شرکتی و گزارشگری مالی با رویکرد استاندارد حسابداری*، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۲۷۹۶.
- دادبه، فاطمه؛ باقرآبادی، سیدمحمد (۱۳۹۱): *روزنامه دنیای اقتصاد*، شماره ۲۷۹۵، ص ۹.
- زنگی آبادی، علی و حسینی، رحمان علی (۱۳۸۹): *سیر تحول بانکداری از آغاز تاکنون*، مجله بانک و اقتصاد، شماره ۱۱۰، صص ۲۷-۱۷.

شاهچرا، مهشید و جوزدانی، نسیم (۱۳۹۵): *تنوع پذیری درآمدها و سودآوری در شبکه بانکی کشور*، فصل نامه سیاست های مالی و اقتصادی، سال چهارم، شماره ۱۴، صفحات ۵۲-۳۳.

صحت، سعید؛ شریف پناهی، سید مجید؛ مسافری راد، فراز (۱۳۹۰): *رابطه بازده دارایی ها، بازده حقوق صاحبان سهام و ارزش افزوده اقتصادی در صنعت بیمه*، فصل نامه مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال نهم، شماره ۳۲، صص ۱۲۰-۱۴۰.

عباسقلی پور، محسن (۱۳۸۹): *عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بانک ها*، بانک و اقتصاد، شماره ۱۰۶، صص ۲۴-۲۶.

کریمی، غلامرضا (۱۳۸۵): *راهبرد توسعه بازار صادراتی: تمرکز بازار یا گسترش بازار*، مجله مدیریت، شماره ۱۰۷، صفحات ۲۴-۱۹.

محمودی، وحید؛ امام دوست، مصطفی؛ مایلی، محمدرضا (۱۳۹۳): *بررسی نقش تنوع جغرافیایی در پرتفوی املاک و مستغلات در ایران*، فصل نامه سیاست های مالی و اقتصادی، سال دوم، شماره ۸، صص ۸۳-۱۰۲.

هدایتی، علی اصغر؛ کلهر، حسن؛ سفری، علی اصغر؛ بهمنی، محمود (۱۳۸۳): *عملیات بانکی داخلی ۲ (تخصیص منابع)*، چاپ نهم، تهران: انتشارات مؤسسه عالی آموزش بانکداری ایران.

ب. منابع انگلیسی

Akhigbe, A., Whyte, A. M (2003): *Changes in market assessments of bank risk following the Riegle-Neal act of 1994*. J. Bank. Finance, 27 (1), 87-102.

Album, G., Strandkov J. and Duerr E (1998): *International Marketing and Export Management*, Addison- Wesley, New York, NY, PP.21-37.

Baele, L., Jonghe, O.D., Venner, R.V (2007): *Does the stock market value bank diversification?*, Journal of Banking and Finance 31.

Berger, A. N., De Young, R (2006): *Technological progress and the geographic expansion of the banking industry*. J. Money, Credit, Bank. 38 (6), 1483-1513.

Berger, A.N.Hasan, I. Korhonen, I. Zhou. M (2010): *Does Diversification Increase or Decrease Bank Risk and Performance?*, Evidence on diversification and the Risk Return Trade off, mooreschool.sc.edu.

Brighi, P., & Venturelli, V (2016): *How functional and geographic diversification affect bank profitability during the crisis*, Finance Research Letters, 16, 1-10.

De Brower, Joseph, (2005): *Enterprise Miner Reveals Hidden Patterns*.

Demsetz, R. S., Strahan, P. E (1997): *Diversification, size, and risk at bank holding companies*, J. Money. Credit, Bank, 29 (3), 300-313.

Deng, S., Elyasiani, E. & Mao, C.X (2007): *Diversification and the cost of debt of bank holding companies*, Journal of Banking & Finance, 31, 2453-2473.

Deng, S., Elyasiani, E (2008): *Geographic diversification, bank holding company value, and risk*, J. Money. Credit, Bank, 40, 1217-1238.

Edirisuriya, P., Gunasekarage, A., & Dempsey, M (2015): *Bank diversification, performance and stock market response: Evidence from listed public banks in South Asian countries*, Journal of Asian Economics, 41, 69-85.

Elsas, R., Hackethal, A., Holzhauser, M (2010): *The anatomy of bank diversification*, Journal of Banking and Finance 34: 1274–1287.

Emmons, W. R., Gilbert, R. A., & Yeager, T. J (2004): *Reducing the Risk at Community Banks: Is it Size or Geographic Diversification that Matters?*, Journal of Financial Services Research, 259-281.

Fang, Y., & van Lelyveld, I (2014): *Geographic diversification in banking*, Journal of Financial Stability, 15, 172-181.

Fu, X. M., Lin, Y. R., & Molyneux, P (2014): *Bank efficiency and shareholder value in Asia Pacific*, Journal of International Financial Markets, Institutions and Money, 33, 200-222.

Goetz, M.R., Laeven, L. & Levine, R (2013): *Identifying the valuation effects and agency costs of corporatediversification: Evidence from the geographic diversification of U.S. banks*, Review of Financial Studies, 26(7), 1787-1823.

Hayden, E., Porath, D., & Westernhagen, N. V (2007): *Does diversification improve the performance of German banks? Evidence from individual bank loan portfolios*, Journal of Financial Services Research, 32(3), 123-140.

Jouida, S., Bouzgarrou, H., & Hellara, S (2017): *The effects of activity and geographic diversification on performance: Evidence from French financial institutions*, Research in International Business and Finance, 39, 920-939.

Kang, K. H., & Lee, S (2014): *The moderating role of brand diversification on the relationship between geographic diversification and firm performance in the US lodging industry*, International Journal of Hospitality Management, 38, 106-117.

Karen Horchor, A (2005): *Essentials of financial risk management*, John Wiley and Sons Publications, Hoboken, New Jersey, united states of America.

Klein P.G., Saidenberg, M.R (1998): *Diversification, organization, and efficiency: Evidence from bank holding companies*, SSRN Series Paper.

Kotrozo, J. E., & Choi, S (2006): *Diversification, bank risk and performance: A cross-country comparison.*

Lee, C. Hsieh, M & Yang (2014): *The relationship between diversification and bank performance: do financial structures and financial reforms matter*, japan and the world economy 29: 18-35.

Li, L & Zhang, Y (2013): *Are there diversification benefits of increasing noninterest income in the Chinese banking industry*, journal of empirical finance 24: 151-165.

Lynch, R. L., & Cross, K. F (1991): *Measure Up! Yardsticks for Continuous Improvement*, Basilblackwell.

Matsusaka, J. G. (2001): *Corporate diversification, value maximization, and organizational capabilities*, The Journal of Business, 74(3), 409-431.

Meslier, C; Taceng, R & Tarazi, A (2014): *Is bank income diversification beneficial? Evidence from an emerging economy*, Int. Fin. markets, Inst.and money 31: 97-126.

Nguyen, M; Skully, M & Perera, S (2012): *Bank market power and revenue diversification: evidence from selected ASEAN countries*, Journal of Asian Economics 23: 688-700.

Pennathur, A.K.; Subrahmanyam, V&Vishwasrao, S (2012): *Income diversification and risk: does ownership matter? An empirical examination of Indian banks*, journal of banking & finance 36: 2203-2215.

Saghi-Zedek, N (2016): *Product diversification and bank performance: does ownership structure matter?*, Journal of Banking & Finance, 71, 154-167.

Sawada, M (2013): *How does the stock market value bank diversification? Empirical evidence from Japanese banks*, Pacific-Basin Finance Journal, 25, 40-61.

Sawada, M (2013): *how does the stock market value bank diversification? Empirical evidence from Japanese banks*, pacific basin finance journal 25: 40-61.

Schmid, M. M. & Walter, I (2012): *Geographic diversification and firm value in the financial services industry*, Journal of Empirical Finance, 19(1). 109-122.

Turkmen, S.Y & Yigit, I (2012): *Diversification in banking and its effect on bank's performance evidence from Turkey*, American International journal of contemporary Research 12: 111-119.